

Namnändringar och inofficiella namn inom den urbana namn- givningen i Sverige

Varför finns det plötsligt så många sjöstäder i Sverige? Den populära Hammarby Sjöstad i Stockholm har på kort tid fått sällskap av flera andra bostadsområden med ”sjöstad” i namnet. Men vem är det egentligen som beslutar om namnen i våra städer, och varför ändras namnen så sällan?

Jag har i mitt examensarbete ”Namnändringar och inofficiella namn inom den urbana namngivningen i Sverige” i utbildningen till civilingenjör i Lantmäteri vid Lunds Tekniska Högskola valt att undersöka hur namn uppkommer och beslutas inom detaljplanelagt område i kommunerna. Arbetet lägger särskild vikt vid dels önskemål om att byta ut eller ändra befintliga namn och dels studiet av inofficiella namn - två frekvent förekommande fenomen i dagens urbana namnskick.

Namnens funktion

Geografiska namn används liksom alla namn till att kunna referera till ett visst objekt, med skillnaden att det geografiska namnet, eller *ortnamnet*, även har ett visst läge i geografien. Till de urbana namnen hör bland annat namn på kvarter, gator, platser, torg och parker. Kvarternamn används i många kommuner som grund för fastighetsbeteckningar, och namn på gator och torg till att skapa adresser. Det är av särskilt stor vikt att de här namnen är lätta att uppfatta, att skriva, att minnas och att uttala – inte minst i en nödsituation där ett svåruttalat namn kan leda till missförstånd eller fördröjning som kan få allvarliga följder om exempelvis en ambulans hamnar fel.

Namnen ska heller inte gå att förväxla med några andra namn i den egna kommunen eller i en närbelägen kommun.

Ortnamn har även ett slags kulturbärande funktion i betydelsen att de kan bevara historiska företeelser och personer inuti sig. Ett kvartersnamn eller ett gatunamn kan baseras på en verksamhet som tidigare funnits på platsen, vilken därmed blir bevarad för framtida generationer – trots att själva verksamheten inte längre finns kvar. Sedan den 1 juli 2000 omfattas ortnamnen av den så kallade ”Kulturmiljölagen” som bland annat anger att hävdvunna namn inte får ändras utan starka skäl och att namn ska skrivas enligt vedertagna regler för språkriktighet.

Hur blir namnen till?

Inom detaljplanelagt område är det nästan alltid kommunerna som bestämmer namnen. När det gäller tillkomstsätt skiljer man ibland på *spontana* namn och *dopnamn*, där de förstnämnda framvuxit ”spontant” bland befolkningen och de senare mer är resultat av ett slags administrativ process. Namngivningen omfattas inte av någon lagstiftning utöver den nämnda Kulturmiljölagen, utan det är upp till varje kommun att hitta en arbetsmodell och en organisation för vem som tar fram förslag till namn, ofta kallat *namnberedning*, och vem som därefter fastställer namnen genom beslut. Många kommuner har antagit särskilda stadgar och regelverk för hur arbetet ska bedrivas.

Namnändringar

Med namnändringar menas de situationer då det framkommer ett behov eller ett önskemål om att ändra eller helt byta ut ett namn. Skälen till detta kan vara att namnet fungerar dåligt som ortnamn genom att det exempelvis är svårt att uppfatta eller svårt att stava. Det kan också upplevas som stötande, kränkande eller helt enkelt inte tillräckligt positivt för den som har det som adress. I arbetet redovisas ett antal fallstudier avseende namnändringar, där man i några fall beviljat och i några avslagit den önskade ändringen. De gånger en ändring har

beviljats har det oftast rört sig om konkreta praktiska problem med namnets lämplighet som adressbärare. Namnet har helt enkelt varit svårt att uppfatta eller stava, eller kunnat förväxlas med ett annat namn. I en av de redovisade fallstudierna beskrivs ett namn som kan anses kränkande: kvarteret *Negern* i Karlstads kommun, som togs bort genom ett beslut 2009 - trots att samtliga remissinstanser ansåg att namnet borde bevarats.

Inofficiella namn

I de svenska städerna finns det gott om exempel på geografiska namn som används i olika sammanhang men ändå inte syns i några kartverk eller officiella system. Många av dessa är att betrakta som *spontana* och har vuxit fram bland befolkningen under lång tid (till exempel *Sibirien* och *Birkastaden* i Stockholm) men andra är av nyare slag och har uppkommit i samband med exploatering eller marknadsföring av ett nytt område – till exempel *Hammarby Sjöstad* och *Vällingby Parkstad* i Stockholm. De inofficiella namnen kommer sällan eller aldrig i kontakt med de organ som formellt beslutar om namn i kommunerna och är därmed att ses som uttryck för ett slags parallell namngivning, vilket skulle kunna tänkas leda till en förvirring eller otydlighet bland de urbana namnen.

Utredningen och resultat

I arbetet har intervjuer genomförts med tjänstemän som arbetar med namnberedning i 25 kommuner. Tjänstemännen tillfrågades bland annat om hur arbetet med namn var organiserat, hur väl man kände till och i vilken utsträckning man tillämpade Kulturmiljölagen, hur pass vanligt det var med förslag om namnändringar och hur dessa hanterades, samt hur vanligt det var med inofficiella namn inom kommunen och om man i så fall upplevt några konkreta problem med dessa.

Samtliga av de tillfrågade kommunerna hade tjänstemän som handlade namnändringarna och politiker som därefter beslutade, med små eller obetydliga variationer oavsett storlek på

kommunen. Nästan alla hade stött på förslag om namnändringar och man var generellt mycket restriktiv till att bevilja dessa - helt i linje med Kulturmiljölagens bestämmelser, som i stort sett alla var väl förtrogna med. De inofficiella namnen hade man också erfarenhet av, men nästan alla menade att de inte medfört några konkreta problem, med undantag för enstaka svårigheter i samband med adressnumrering, utan de hade en tendens att ”klinga av”. För att komplettera resultaten från undersökningen har jag även intervjuat två representanter för de ”ortnamnsvårdande” organen i Sverige: Staffan Nyström och Annette Torensjö, som har en delvis annan bild av de potentiella riskerna med inofficiella namn. Staffan menar att denna i förlängningen kan leda till ett ”gungfly” vad avser de urbana ortnamnen, som alltmer börjat betraktas som varumärken och namnens primära funktion har hamnat i bakgrunden. Annette ser också risker med vad hon kallar en ”parallell” namngivning som hon menar även kan undergräva en namnberednings arbete och leda till en generell osäkerhet kring namnfloran i en kommun.

Slutsatser

Utredningen visar att arbetet med namngivning sker på ett systematiskt och tämligen likartat sätt i de undersökta kommunerna. Förekomsten av namnändringar och problemen med inofficiella namn uppges vara små, men en delvis annan bild ges av representanterna för ortnamnsvården.

Som sammanfattande slutsats av arbetet har följande fem nyckelområden identifierats:

- *Utbildning* av kommunala tjänstemän
- *Samverkan* inom kommunen, mellan kommuner och mellan namngivare
- *Information* om namngivning till andra förvaltningar som myntar namn
- Att *vara med tidigt* i planprocessen
- *Memorialnamngivning* eller namngivning efter personer ska användas med eftertanke

Kristian Rosengren